

CAPVT XIII.

*Quid erga nondum baptizatos Indos
Patronis liceat.*

A Ntea vero quam ad politica officia progrediar, diluenda est dubitatio de cæteris infidelibus Indis, qui forte cum Christianis eadem coniuncti sunt, quorum tanta est copia in prouinciis nonnullis, vt intra annum, aut non multo amplius in vna ad decem, & septem millia maioris ætatis baptizati referantur. Alibi verò commendati Indi omnes, vel pene omnes idololatraz adhuc sunt, vt in Prouincia sanctæ Crucis. Magna ergo mihi quæstio esse videtur, An à talibus tributa quoque Christiani exigere queant, propterea quòd nondum sunt Ecclesiaz subiecti, ex cuius commissione ius omne nostris in barbaros esse diximus. Deinde quamnam ob rem pensiones eas nostri dignè percipiunt, siquidem nulla iis Sacramenta, nulla diuina officia communicant? Cæterum consuetudo nihil videtur inter fideles, infidelesque Indos discernere, quoad tributa reddenda. Omnes iisdem astringit legibus. Id igitur an liceat, & si olim dubitabam, ino verò improbabam, tamen re magis animaduersa, non adeo mihi persuadeo iniquum. Etenim Principi subditi hi quoque sunt, postea quam terra hæc in illius ditionem venit, siquidem istis non minus ius dicit, quam cæteris:

ac:

ac proinde quemadmodum olim Paganis Christiani tributa pendebant, cum illi rerum potirentur, ita nunc temporis Christianis Paganis non iniuria persoluunt. Neque enim modo de iure dominatus Indici disceptatur, sed pro confesso summimus imperium hoc illi stare, qui imperat. Accedit ad hoc, quòd infideles Indi nullo modo Christi baptismum auerfantur, quin & cupiunt, & petunt: verum plerique in numero catechumenorum siue ipsorum vicio, siue nostro neglecta tenentur. Cum ergo in catechismi cura, hi quoque cum cæteris communent, non immeritò cum cæteris quoque ministris necessaria tribuunt. Siquidem Apostoli Pauli præceptum est, Communicet autem is, qui catechizatur ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Minimè verò ferendum esset, vt Christiani Christianis, pagani pagani imperarent, cumque vnum eundemque populum hi, & illi constituerent, non posset non exitiosissimum esse delictum eiusmodi. Quam ob rem præterquam quòd his quoque ius dicere, atque hos tueri perinde ac cæteros principis interest, proprie ac peculiariter patronorum, parochorumque partes sunt, cum istis quoque de salute æterna seriò agere, ad Euangelij gratiam vocare sedulo, de fide instruere, instructos moribus informare, volentes & dignos vtrò admittere ad Ecclesiaz gremium, si grauiori periculo urgeantur, salutari lauacro succurrere, vt sanctorum Patrum decreta habent. Denique nihil prætermittere, quod ad illos Christo lucrificandos pertineat, quod non charitatis tantum, sed officij sui propriam obligationem agnoscant

Gal. 6.

De eon-
sec. d. 4.
c. si quis
et seq.

202 DE PROCURANDA INDORVM
agnoscant necesse est. Quod vsque adeo D. Gregorius sentit, vt ad Ianuarium Episcopum scribat his verbis: Rusticos quos habet Ecclesia tua nunc vsque in infidelitate remanere negligentia fraternitatis vestrae permisit. Et quid vos admo-
neo, vt extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Vnde necesse est vos per omnia in eorum conuersionem vigilare. Nam si cuiuslibet Episcopi in Sardinia Insula Paganum rusticum inuenire potuerit, in eundem Episcopum fortiter vindicabo. Jam vero si rusticus tante fuerit perfidia, & obstinationis inuentus, vt ad Deum venire minimè consentiat, tanto pensionis onere grauandus est, vt ipsa exactionis suae poena compellatur ad rectitudinem festinare. Ex qua sanè tanti Patris auctoritate, & diligentiam discimus conuersioni infidelium adhibendam, & modum, si se duriores prae-
buerint rusticitate magis animi, quam electione rationis, cuiusmodi barbari penè omnes sunt, iudicij vis sententiam sequentes, sed imperu, aut consuetudine impulsì, vt hi ceterè seueritate quadam saluari compellantur intrare. Pensionibus vero grauandos censet beatus Pater, quas sine iniuria potestas imponat. Nam si iniquae essent, nullo modo exaggerandas ille censeret. Atque haec quidem ad se dicta Sacerdotes accipere debent. Patroni verò illa, quae ad nobiles Sardiniae idem Pontifex scribit in hunc modum, Cognoui penè omnes vos rusticos in vestris possessionibus idololatriae deditos habere, & valde de hac re contristatus sum, & post pauca. Vnde magnifici filij exhortor, vt omni cura, omnique sollicitudine

Lib. 3.
epist. 26.

23. q. 6.
Iam ubi
rò.

Lib. 3.
Regist.
ep. 23.

tudine animarum vestrarum zelum habere debetis, & quas rationes omnipotenti Deo de subiectis vestris reddituri estis, aspiciate. Ad hoc quippe illi vobis commissi sunt, quatenus, & ipsi vestra utilitati valeant ad tertena deferuire, & vos per vestram prouidentiam eorum animabus eas, quae sunt aeterna, prospicere. Si igitur impendunt illi quod debent, vos eis cur non solutis quod debetis? Id est, vt assidue illos magnitudo vestra commoneat, ab idololatriae errore compescat, quatenus eis ad Fidem ductis omnipotentem Dominum erga se placabilem faciat. Haec Gregorius: quibus & quid liceat accipere, & quid deceat reddere infidelibus Indis sibi commissis, Patroni satis, quantum arbitror, edocentur. Illud obiter aduertì debet, quamvis non liceat per vim ad baptismum Christianamque professionem compellere barbaros subditos, licere tamen imò expedire ab idolis colendis etiam inuitos reuocare, hoc est illorum simulacra, & sana demoliri, superstitiones diabolicas extrudere, quae non solum Euangelij gratiam impediunt, verum etiam naturae legem infestant, quam vt feruent, compelli infideles subditi sine vlla dubitatione possunt, id quod abunde declarant leges Constantini, Valentianiani, Theodosij, ceterorumque Principum Christianorum, quas mirificè sancti Patres collaudarunt: neque laudatores modo, sed impulsores aethoresque se praestiterunt. Et re vera quamvis officij minus exhibeatur infidelibus Indis, tamen non videtur satis consulti saluti eorum, si tributorum minus pendant, quam Christiani, vel hac enim de causa à baptismo percipièdo deterrebuntur, si grauiora tunc

Conc. Eliber. can. 41. iubetur Christiani infidelium seruum idola cōminuere, idem inueniatur Aug. ser. de Puero Centurionis. De Paganis & templis eorū l. 1. & l. Nemo. Nicoph. lib. 7. c. 46. lege Amb. l. 5. ep. 30. contra relationem Symmachii. Aug. lib. 1. contra epi. Parmen. c. 7. & epi. 48. & 50. tunc

204 DE PROCURANDA INDORVM
tunc sibi tributa imminere cognouerint, quæ po-
tius imminui sanctus Gregorius vult, vt Ieuem
Christi farcinam, & iugum suauiter libentius su-
beant.

CAPVT XIV.

De temporali prouidentia Patro- norum in suos.

EAdem quoque Indorum commendatione di-
ligenter præscribitur Patronis, vt non solum
in Fidei, ac salutis æternæ eruditione populi sibi
commissi curam gerant, verum temporali præsidio
in vitæ huius ærumnis quotiescunque ope eorum
indigeant, benigne adsint, intelligantque, se Neo-
phytis datos esse parentum loco. Horum igitur
rem politicam iuuare debent, & ab iniuriis, vel
hominum, vel temporum pro sua virili tueri. Ita-
que vt Hispaniæ proceres sui municipij homini-
bus defensionem, ac prouidentiam proprio iure
debent, quo nomine ab illis tributa percipiunt, sic
in his locis populis Indorum sibi attributis Patro-
ni singularis cuiusdam in otio æquè, ac negotio
patrocinij tenentur obnoxij, aut si id mavis, quem-
admodum familiæ suæ pater ipse familiæ con-
sulere debet. Seruò ergò illud sibi dictum cogitent
de clientibus suis, Dicite pupillo, de-
fendite viduam. Abdiam in alendis famelicis, & è
periculo eripiendis infantibus representent: aut
egregium bonorum sibi diuinitus affluentium di-
stributores

E/si. 1.

3. Reg. 18.

stributorem sanctum Iob imitentur, qui sua illa
fortunata tempora memoria repetens, ait, Si nega-
ui quod volebant pauperibus, & oculos viduarum ex-
pectare feci, si comedi bucellam meam solus, &
non comedit pupillus ex ea, si despecti pereuntem,
eo quòd non habuerit indumentum, & absque
operimento pauperem. Hac beneficentia & fide
si susceptis suis nostri consulerent, verè & nomini
& officio responderent suo, essetque non voce tan-
tum, sed re ipsa horum institutio nouis Euangelij
cultoribus conseruandis, & promotendis quam
maximè accommodata.

Iob 37.

CAPVT XV.

Quam circumspectè onerosæ leges fortunis Indorum indicendæ.

ENumeraui hæc omnes, vt reor, Patrono-
rum functiones, institutionisque huius causas,
quas intruentes iis, quas cernimus, legibus Prin-
cipes hanc Indorum Reip. condiderunt. In aliis
orbis regionibus, apud Orientales præsertim
alias esse rationes neophytorum instituendorum
non ignoro: neque verò disputo, an nostratiam
hæc longè illis inferiora sint, minusque ad salu-
rem, quam quarimus, accommodata. Fuisset for-
tassis alia Reip. forma commodior, & ad Iesu
Christi noticiam consequendam nouis gentibus
multò iucundior. Quanquam, vt dixi supra, quæ
nostris barbaris incommoda acciderunt, homi-
num magis nequitia, quam administrationis vitio
referenda

referenda sunt. Quamvis enim recte & sapienter constituta Resp. quamvis æquis legibus temperata, facile improborum temeritate violatur, cum sit nihil, quod non humana perversitas, si relinquatur sibi, conuertat in peius. Videntur alij, quid cui præferendum sit. Nos ea omni collatione prætermissa, præsentia, & nobis nota tractamus, illud superioribus adijcentes, causas eas, quas retili, nostris vt Indi commisi sint, oportere omnibus vtriusque fori, externi inquam, atque interni iudicijs esse notissimas. Quibus ex omnibus rectè sapienterque animaduertis poterunt profecto legislatores statuere, quid tributum gens quæque Indorum Patronis suis soluere debeat. Idque vt sine vitio, & errore decernant, perspicient primum quantum, & quibus è rebus prouentuum commodè omnino possit afferre, tum verò cum ratione merentur, imposto oneri, ac functioni exoliendæ suæ, quantum Patronis assignare par erit, idque ex æquitate, & prudentia moderabuntur, vt non aliorum remissio & indulgentia, aliorum, vt Apostolus ait, sit tribulatio. Et facultatem ergo Indorum, & præpositorum operam, atque obligationes intuebitur sapiens Reip. moderator, vt tributa taxet, atque constituat. Quam sanè & facultatum, & gubernationis rationem simul ineundam in censu imponendo, & vel augendo, vel relaxando Aristoteles quoque ad Reip. conseruandam incolumitatem valde commendat.

5. Pol. c. 8

Si quidem excedat, inquit (populus populique gubernandi difficultas, vt ego interpretor) augeatur census secundum multiplicationem: sin verò deficit, relaxetur, ac minor fiat census taxario.

Quò

Quò sanè spectasse videntur nonnulli gubernatores nostri. Iam verò ulterius progredi, & quantum ex vnoquoque vicium exigi oporteat, & vtrum homines tantum censeri debeant, an etiam fortunæ, vt ditiores plus tribuant, & quovisque nostræ considerationis fines egreditur, legum prudentiæ potius id vniuersum relinquendum. Nobis, quæ causa sit iusta tributorum Indicorum, & ad quam regulam debeant temperari, exposuisse satis est. Illud tantummodo admonendum arbitror, tam graue esse hanc imponendi tributa prouinciam, ve nisi multa accuratæque consultatione virorū prudentium, & rerum peritorum, atque, quod caput est, ab omni cupiditatis specie alienorum res primum agitur, agitataque manifeste constet, quicquam decernere, ac lege sancire valde temerarium sit. Si enim ad priuatas de fundo, de domo, de legato controuersias finiendas; solent homines non contenti vulgaribus, Regios etiam senatus adire, & è sapientissimorum iudicij suffragiis sententiam postulare, quando obsecro amplius, ac maius est, cum de totius gentis perpetuo censu agitur, vbi vel leuissima iusti, & æqui ignoratio damnum affert fortunis innumerabilium hominum sempiternum: Quamobrem seuerissimè simul atque sanctissimè Romani Pontifices inter atrocissimos casus Sedi Apostolicæ referuatos illum semper numerandum putarunt, cum Domini Christiani populorum sibi subditorum ceruices, vel nouis pensionū oneribus premunt, vel auctoribus cumulant. Quæ vel vnica res negotij magnitudinem copiose perspicuèque declarat. Neque enim esse potest Proregis, Præsidij, leuc, aut venia

In 4. ca.
su bulla
Cana
Domini
1568.
Sylu. Ex.
com. 7.
§. 54. Ga.
bella. 3.
§. 7. Nau.
c. 27.
n. 58.

108 DE PROCYRANDA INDORVM
nia dignum erat, ubi vel studio partium, vel
rei cognoscendæ negligentia, vel proprii sensus
fiducia, in tanto negotio labitur.

CAPVT XVI.

*Quid confessionibus Patronorum audien-
dis Sacerdoti prouidendum.*

AT vero de Principum legibus magistra-
tumque sententiis censere non interest cæ-
terorum, quibus potius præceptum est, ne contra
iudices iudicent, & vt pareant siue Regi quasi
præcellenti, siue ducibus ab eo missis. Certè Chri-
stus Dominus, neque Cælaris censum neque Sacer-
dotū didracma reprehendendum, imminuen-
dumve putauit: sed tum hoc soluit, tum illum red-
dendum docuit. Neque illius Apostolus tributorum
uestigialiumve examen, sed redditionem integram
imperauit. Quare ubi non est manifesta tribu-
ti impositi iniquitas, & Præpositus tuta consi-
cientia petit, & subditus non tuta subtrahit. Itaque
Sacerdotes dum vel Patronorum res concionibus
versant, vel horum confessiones audiunt, non de-
bent nimis esse censores, ne nihil agendo pacata
perturbent, & sine vilo fructu quietæ pectora exti-
mulent: neque verò decet, quæ publica lege fir-
mata sunt, priuata autoritate velle conuellere.
Hoc vt dixi, ubi lex non aperte esset iniqua. In quo
fortassis quidam zelo non secundum scientiam
videntes, dum nimium emungunt, iuxta vetus pro-
verbium eliciunt sanguinem. Habet hinc locum
illud

*Ecl. 8.
1. Pet. 2.
Matr. 22.
Matr. 27.
Rom. 13.
Didrac-
mum
Cæsari
soli vult
Hieron.
in Mat-
thæum.
At Am-
brs. li. 1.
epi. 1. &
Hilarie,
& Chry-
sost. &
Theoph.
in Matr.
Sacerdo-
tibus soli
censent.*

Prout. 30.

SALVTE. LIBER III. 109
illud antiqui sapientis, vt ne quid nimis. Quin po-
tius sic à Sacerdotibus Christi eiusmodi homi-
nes excipiendi sunt, quemadmodum manipulares
olim à Ioanne Baptista, quibus de sua salute qua-
rentibus breuiter cum magna moderatione res-
pondit, Neminem conuiciatis, neque calumniam
faciatis, & contenti estote stipendiis vestris. Sed
notanda sunt tamen conscientis istorum tractan-
dis præcepta nonnulla, in quibus quantum ad
rem, de qua nunc agimus pertinet, frequentiores
esse iniuriæ solent. Primum quamvis in taxationi-
bus tributorum publica lege conscriptis, authorita-
ti Principis acquiescere possit Patronus, nisi aper-
ta fraus, aut iniuria, aut vis intercedat, neque de
hac re nimium herere, aut sollicitari debeat Sacer-
dos, cui eiusmodi cura minime incumbit, scire tam-
men, & hunc & illum oportet, si Indus aliqua ex
causa peculiari non sit nisi magno suo detrimento
soluendo, non posse tributum ab eo tute exigi.
Exemplis res fiet perspicua. Fortè accidit, vt ani-
ni inclementia agricola fruges, vel vitiatas, vel
perexiguas collegerit: accidit, vt ægrotaret, vt vel
tugurium ignis depastus sit, vel ouicula scabie in-
terierint. Hic si Patronus rigidè tributum exigat,
& infelicem Indum, cuius tenuissima, & in diem
tantum res est, coniciat in vincula, aut malè
multatum dimittat, magnam facere iniuriam
putandus est. Nam etiam ex mutuo, aut permuta-
tione ista ille deberet, tamen cum tanto suo da-
no soluere nemo equus cogeret, cū Propheta seue-
rè increpet eiusmodi rigidos exactores, dicēs, Per-
cutitis pugno impiè, & omnes debitores vestros
repetitis. Præterea verò, vt est supra definitum,
tributum

Luc. 11

*In Cons.
Turon.
c. 49.*

Esai. 58.

Q

tributum nullo modo debet nisi ex ijs, quæ habet, commodè habere potest, congruenti sibi familiæque sustentatione seruata. Quæ si casu aliquo subtrahantur, neque premi moleste debet, neque in sequentes annos præsentis exactione onerari. In qua re nonnulli nostri liberales se haberi volunt, quod ea remittant, quæ recuperare non possunt. Alij inhumana atrociquè contentione seruitutis genus edicunt, vt tandiu laborare cogantur, quoad ipsorum arbitrio sit satisfactum. Illi quidem non admodum admirandi, cum id faciant, quod necesse est, fiat: hi verò prorsus etiam detestandi, quod ius suum iniuriam aliorum putent. Atque hoc est, quod olim sanctus Papa Gregorius valde cum Augusta expositular, Corlicæ exactiones tam dure fieri, vt filios suos, Insulares vendere cogentur, vt tributa persoluerent. Ipse verò Dominus Israël improbitatem execratur, pro eo quòd vendiderit pro argento iustum, & pauperem pro calcæamento. Qui conterunt, inquit, super puluerem terræ capiti pauperum, & viam humilium declinant. Talia à nostris agitata cum Indis non ignorant regionis Americæ experti. Id ergo totum iniquum est, & extremæ rapinæ non absimile. Quin potius quoties graui egestate & darano propter annonæ caritatem, aut morbū quemvis grassantem aut rei familiaris infortunia Indos premi patronus videt, debet omnino non illa charitatis tantum lege communi, sed propria susceptionis suæ ratione, subuenire, ac de suo tribuere. Hoc igitur ita habet. Alterum verò documentum est, permutatione patroni facere ne sinantur, à quibus

lege

lib. 4.
epist. 33.

Amos 2.

lege prohibentur. Solent pro veste, exempli causa, argentum, pro frumento vestem, pro radicibus aliud aliquid, sæpe etiam ipsorum operas quærere, quod totum periniquum experientia monstrauit, lex interdixit. Est enim pretium æquale venditur & petere & capere, tamen reuera & sibi vtiliora, & Indis grauiora moliantur. Hic ergo etiã vigilet Sacerdos Domini. Tertium idemque valde ad rem pertinens fit, tum in exigendis tributis, tum in persoluendis operis seruitijsque Indorum oportere fraudes, atque imposturas vitare eorum, qui inter Indos ipsos excellunt, cæterisque præfunt, quos Onracas seu Caziques nominamus. Horum quippe fraude, & violentia miseri plerumque suo sudore frustrantur, sæpe multò plura conferre coguntur, quam lex ratiove præcipiat: cum sit subditorum tanta imbecillitas, tanta plebis inualide trepidatio, vt ne mutire quidem audeant contra suos illos Satrapas, sed viui ac videntes pereant potius, quam illorum imperijs minimum obloquantur. Hanc tam præpotentem tamque diu expertam tyrannidem nostri susceutores compescere cettè deberent, atque eripere inopem de manu fortiorum, secus res habet: vtrique compositorum fabulam agunt, istis illi sponte conuiuent, illos isti patienter serunt: vt simile quippiam paræmiæ lupi, atque vulpis agi videatur. Quod malum quam latè pateat, nemo non sentit qui res Indicas vel summis digitis attingit. Remedium verò quale sperare liceat, ignoro, cum inde pernici cæs proficiatur, vnde salus maximè petebatur. Sed publica lege, vt eiusmodi scelerei, & dolo oc curratur, caueri iam dici-

Q 2 tur,

212 DE PROVCRANDA INDORVM
tur, hæcenus certè cautum esse videmus nihil.
Vt cumque id habeat, peruestiget spiritualis medi-
cus, an hoc quoque loco, vt solet virus insidèar,
aperiaturque diligenter, ac ferro refecet, nec parcat
igni, si opus sit, quippe cum in lethali profundò-
que vlcere, seuciora medicamenta tutiora sint.
Ac nescio an hoc loco de Magistratibus, Sacer-
dotibusque vsurpem illud sancti Leonis, inferiorum
ordinum culpas ad nullos magis esse referen-
das, quam ad desides negligentisque rectores, qui
multam sæpè nutriunt petilentiam, dum auste-
riorem dissimulant adhibere medicinam.

Epist. 86.
ad Nicet-
ianam, disp.
86. inf-
riorum.

CAPVT XVII.

De seruitio personali Indorum.

SEquitur, vt de seruitio personali Indorum
differamus, seruitium personale solemus in-
telligere quicquid vilitatis ex ipso hominum
labore, operaque percipitur. Quo in loco, quon-
iam impeditior, asperiorque est, & si quis
alius maximè necessarius, consistere aliquan-
tulum oportebit. Atque in primis Indos non
esse seruitute multatos, sed liberos prorsus, &
sui iuris ex iis, quæ in libro secundo disputa-
ta sunt, sumimus. Etenim, & publicæ leges,
ita statuant, & consuetudo diurna, & ratio
constans, ac certa, quòd qui nulla iniuria læ-
cessunt, non possint reddi belli iure captiui. Nemp-
pe sermo nobis est non de generali quadam
subiectio

subiectio, quam Aristoteles non admodum
proprie vocat seruitutem naturalem, quamque
D. Ambrosius non natura introductam neque
venditione comparatam, sed insipientiæ reddi-
tam dicit, ad Noè in Cham filium irreligiosum,
maledictionem alludens: sed loquimur de ciuili
legitima ac propria seruitute, quæ iure gentium
victos victoribus subdit, quomodo solent defini-
re Philosophi seruum, quicquid est, Domini esse.
Liberi ergo isto modo Indi cum sint, operas illa-
rum ac labores sua mercede frustrari iniquissi-
mum est. Nam siue agrum tuum excolat, siue gre-
gem pascat, siue domum ædificet, siue pabulum ac
ligna comporet, siue onustus eat, siue literas cui-
for deferat, siue domi tuæ desidens ostia obser-
uet, denique quicquid operis agat, cuiusque vsui
sit, dignus est operarius mercede sua, quam qui
negat, sanguinis reus arguitur. Sic enim mo-
net Spiritus sanctus in Sapiente, Qui aufert in
sudore panem, quasi qui occidit proximum suum,
qui effundit sanguinem, & fraudem facit merce-
nario, stantes sunt. Et in lege Domini diserte po-
situm, Non morabitur opus mercenarij tui vique
mane. Per Malachiam quoque se Dominus mina-
torum testem velocem in eos, qui calumniantur
mercedem mercenariorum suorum. Neque mi-
tiora Iacobus Apostolus, Ecce, inquit, merces ope-
rariarum vestrorum, qui messuerunt regiones
vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & cla-
mor eorum in aures Domini Sabaoth introiit.
Terribilis sanè clamor, qui pro subducta mercede
aures Dei aduersus potentes, & diuites interpellat.
Quod si in alieno iumento onerando, vel equo

Lit. 7.
Polit.
Lib. 2.
epist. 72

Gen. 9.

Ecclesi. 34.

Leuit. 19.
Malac. 3.

Iacob. 3.

ferendo pretium domino iuste reperatur, cur non iniquum valde existimetur hominis liberi corpus oneri laboris addicere, neque quicquam tamen solvere pro opera collocata? Illud quoque vigilantè audiendum, quod sermo diuinus non eos culpatur, qui mercedem penitus abnuunt, immanè enim id atque inuitatum relinquendum putauit, sed eos nominatim perstringit, qui vel morantur vel imminuunt, vel quouis modo defraudant pretium sudoris alieni. Ne mihi igitur obfoletum à te cibum porrectum commemorares, ne vestem annuam, ne agelli portiunculam illius visibus relictam referas. Adest iustus arbiter Deus, qui se etiam testem pro paupere & quidem vellocem pollicetur. Quæres, quænam æstimatio iusta sit, ut scrupulus omnis tibi eximatur. Si lege præscriptum est pretium, ut in rebus plerisque est, ne alium quæras interpretem, quicquid de legitimo detrahis, rapina est. Si nulla lex est, communis æstimatio bonorum atque prudentium ponet modum, aut etiam vtriusque locantis, inquam, & conducentis mutua pactio, dummodo dolus omnis, & vis absit. Quo toto genere multum ac sæpe peccant, & patroni Indorum, & prætores, & ipsi passim parochi, dum subditis pro rerum occasionibus multa imperant, nulla aut pauca persoluant, qui neque à culpa eximi neque à satisfactione excusari vilo modo possunt. Neque verò obsequendi facilitas, & prompta opera Indorum præstandi debet, cum genus hominum timidum ob id tam officiosum, atque obsequens se se præbeat, quod timeat sibi, atque consulat, dumque pœna liberetur,

Mal. 3.

liberetur, pretium non audeat repetere, id enim seruilis ingenij est. Alioqui cum se possunt subducere ex oculis, neque plagas timent, egregiè fugitant operamque detrectant. Igitur cuius operæ, cuius labori Indorum mercedem suam esse reddendam perspicuum est. Sed quoniam lege interdum præscriptum est, ut certus Indorum numerus Patrono detur ad hoc illudve negotium, ut ad pasceda pecora, aut agrum excolendum, fementemve faciendam, quod olim vitarius erat, & nunc etiam temporis in nonnullis locis fit, quarunt multi, an id iniquum quoque sit, quod videatur seruitium personale introduci contra modo definitam quæstionem. Verum id sanè iniquum non est per se, cum tributis loco accipitur. Nam quam essent aliàs pensionem reddituri, vel argenti vel vestis, vel caterorum, tantundem si remittatur Indis, pro operæ mercede reditum intelligitur. Vbi peruersitas illa cauenda est, ne eiusmodi onera inæqualiter Indos premant, sed per sortes, vicesque suas, tum ut huic detrahatur de illius tributo, quod ipse seruiuit, ac non huius sudoribus alius lucrum faciat. Itemque illud prouidendum, ne ob eas seruiendi vices sibi rebusque suis in necessarijs desint. Quæ quidem omnia dicere facile est, perficere verò, aut insecta emendare perquam difficile. Libero homini mercedem reddi oportere pro opera ostensum est: vtrum vero liberam quoque esse oporteat illius operam, ac nullo modo cogi, à multis merito quaeritur. Mouet enim non parum hinc, quod liber homo si cogitur, liber non est, atque adeo qui ad opus inuitum trahitur, non

216. DE PROCURANDA INDORVM
leuem facere videtur iniuriam, seruire enim est
pati vim. Inde verò non parum quoque vrget,
quod si barbarorum ingenio, & voluntati in-
dulgendum est, nihil operis vnquam fiet, nihil
negotij conficietur, quippe qui otio desideant; ac
sibi etiam ipsis vix necessaria laborent: alios verò
nisi vi aut metu percussi, nihili faciant, Atque hoc
loco nõ disputamus de ea coactione, quæ assertur
cum ipsorum interest, vt cum sibi oppidum ad des-
ficare iubentur, aut templa extruere, aut fun-
dos colete, cæteraque rei, vel publicæ, vel familia-
ris officia, est enim in aperto res, cum etiam inge-
nui omnes ad ista compellantur, cum militiae pa-
cifice negotia ita fieri exigunt. Magistratus cum
ista & indicit, & vrget pro officij sui munere face-
re non dubitatur. At Respublicæ hæc Indicana cum
partim Europæis, partim Indicis hominibus con-
sistet coagmentataque sit, cumque sint multa, quæ
nullo modo Hispani in his locis per se faciant,
propterea quoddam laboriosa, vel sordida du-
cunt, & vt quam maximè velint, non
possunt tamen tanta perficere, quale est, hu-
mum effodere, rudera egerere, lateres cogere,
onera bauiare, iumenta agere, cæteraque serui-
lia, quæ si desint, breui omnis ciuitas deleatur,
necesse est: ad talia igitur si sponte sua barbari mi-
nimè ducantur, an liceat salique sit per vim, me-
tùve compellere, id prorsus in quæstionem ver-
titur. De qua re sunt, qui Iudis vsque adeo patrocini-
antur, seruid vt affirmet grauem ferre iniuriam,
cum ad ista coguntur: Hispanosque vel sibi serui-
re, vt in Hispania sit, vel si ingenui omnes esse
pergunt, eos neque vesci, neque bibere iubent,
siquidem

SALVTE. LIBER III. 217
siquidem qui non laborat, ne manducare quidem
eum Apostolus vult. At si dura ista omnia viden-
tur, desistant, inquit, desistant quam cupiditate
non vtilitate terram occuparunt, & ad patrias
angustias tenerentur. Quorum etiam dictu ap-
paret liberalis, atque honesta sententia, tamen fa-
ctu tã est & difficilis, & absurda, vt nihil præter-
ea. Nam vt demus ex Hispanis non paucos posse
seruilia ista tractare, propterea quoddam natalis, edu-
catioque non admodum abhorrent, & licet spes
potest fortassis excitare: tamen quæta illa portio
est hominum præ multitudine necessaria? lubere
autem vel ista cessare, vel nostrates ad sua re-
meare, quis non videt, quam sit fidei & religionis
lumen extinguere? Quamobrem non est impro-
bandum, quod ciuitates omnes institutum ten-
nent, & seruant, vt Indorum ad ista necessaria mul-
tudo deputetur, parètque, si nolit, cogatur, dum
modo & conueniens, vt dixi supra, merces labori
retribuatur, & cum minimo salutaris fortunatum-
que suarum incommodo ab Indis ista exigantur,
tum etiam inter ipsos iusta oneris vicissitudo ser-
uetur, ne aliorum remissio, aliorum sit tribu-
latio, sed ex æqualitate, vt dixit Apostolus. Si
tria hæc custodiantur, nihil hic inesse iniuriæ,
nihil querelæ, primum proborum ac sapientium
hominum consensus persuadet: qui & nunc, & ex
ipso initio ita Rempublicam administrandam intel-
lexerunt. Deinde ipsorum barbarorum conuictu-
do perantiqua ab ipsis Ingarum Regum exordiis
ante Christianum nomen auditum multis sæculis
conseruata. Postremo ius naturæ hoc habet, vt ad
totius corporis, familiæ, ciuitatisve conseruationem
necessaria

218 DE PROCURANDA INDORVM
necessariæ partes laborare iubeantur. Neque enim oculus calcare terram iubendus est, vel culinariam patrifamilias exercere. Vniuersa porrò Indorum, atque Hispanorum multitudo vna eademque Resp. habenda iam est, non duæ quædam inter se distinctæ, siquidem, & Rege, & lege vtuntur ijdem vtrique, & vtrique tribunal, & ius non aliud, atque aliud, sed idem certe. Quare quæ ab Indis nostris hominibus operæ impenduntur, non exteris & alienis collocari putandæ sunt, quod fortassis fallit nonnullos, sed suis potius ciuibus: quoniam & si testa ferro male cohæret iuxta Propheticum vaticinium, tamen eosdem statuat huius pedes ambo componunt. Itaque mirandum non est, si testa ferro prematur interdum, illud potius optandum, ne penitus comminuat, ac dissipetur. Denique Aristoteles magnus ciuitatis instructor, toto suo primo Polyrico, aut nihil agit, aut hoc certè obtinet, vt secundum naturam in Repub. quidam seruiant, qui labori idonei sunt, quidam imperent, qui ratione potius præstant, dummodo alijs alij adiumento sint, oculosque alter ad videndum pedes alter ad ambulandum mutet. Quæ si vera sunt, manifestum est non esse ab æquitate alienum, quod publica diuersoria per vices suas, quas mitas ipsi dicunt, Indi & incolere, & viatoribus necessaria præbere pretio dato iubenur, quod ex veteri Ingarum disciplina nostri accipere, vt alia pleraque plena prudentiæ. Neque verò improbandum, quod mercenarij conductiij certo die, & loco adesse Magistratum decreto solent, quodque publicis operibus,

vt

vt pontibus reficiendis, vijs expediendis, alijsque id genus distinctur. Neque illud vituperandum quòd peculiare ob causas ad domestica ministeria quibusdam locis attribuuntur, vt in xenodochijs, in religiosiis domibus, tum etiam publicorum nobiliumve hominum, aut contra grauitè affectorum, & indigentium seruitijs suo ordine, & ratione assignantur. Abusus tamen illa amputanda est, & pro iniqua ducenda, cum in eiusmodi mitatos (sic enim vocitant) siue mercenarios iustum pretium imminutum est, vel maiora, quam vires ferant, imperantur, vel diutius retinentur quam pro ratione præscripta, quæ iniuriosa sunt omnia, & ex improbitate hominum potius quam ex villo vero iure profecta. Neque bona vnquam fide ista vsurpata sunt, sed magna, vel temporis, vel hominum corruptione. At personalia seruitia quæ diximus, publica auctoritate inducta sunt. Priuata verò an fas sit aliquando barbaros nolentes ad opera opportuna compellere, non tam dubitare videntur multi, quam ipso suo facto dubitandum afferunt. Deprehensus, vt tristissimo vtar exemplo, in media via Hispanus, cibi indiget sibi, pabuli iumento, aue etiam sarcinulis vectandis iumenti quoque. Orat Indum vt sibi subueniat, explicat causam, pretium offert, nihil ille mouetur, neque prece, neque pretio, neque verò flocci facit, vtrum viam ille conficiat necne, imo ne si intereat quidem. Hic facti nulla esse solet quaestio. Nam dicto citius Indus capillis trahitur, calcibus tunditur: sedulo statim, atque copiose cuncta administrat, adeo, vt plerique iacent nostram,

tium, persuasum Indis esse à suo Zupaiò, idest diabolo, nihil vt Christianis sponte impertiapt, sed per vim omnino, & iniuriam. Quæ quam militum licentia, & rapinæ fabula opportunè inducta est, tamen res ipsa non admodum abhorreere videtur à vero. Etenim qui barbarorum confessiones pro veteri superstitione idolorum sacrifici hodie quoque audiunt, feruntur grauisimas pœnas ei iniungere, qui se se aliquid Christiano profuisse confessus sit. Neque mirum est eo vsque progredi hostis antiqui in Christianos odium, in suos quibus potest modis transfusum. Sed redeo ad rem. Cum eiusmodi angustia incidant aut ijs similes, quod in his regionibus percrebrum est, quid Deum timèti viro agendum sit, dicam, vt sentio. Primum si potest pacto ne transigi, id multo prius ac melius. Vbi non potest, si commodè conueniri potest magistrantis aliquis, qui publica autoritate cogat, ad eundem est. Hic quoque si desit, vt deest per se, ac negotij grauitas viget, nihil aliud præcipi potest, neque breuius, neque planius, quam vt leges necessitatis obleres, quæ tibi necessaria sunt quatenus cum quam minimo proximi detrimento. Honestæ certè aliqua vis, atque compulsio, asserti potest, & terroris quedam significatio, tanquam puero alicui iusta, & commoda contemnenti. Quæ in re multum plerumque iusti, & æqui limites transiliuntur. Quorsum enim verbera, si verba sunt satis? Quorsum plage, si vel metus incussus hominè subigit? Iam verò an onera bajulanda Indis imponere crimen sit, multi quæ-

runt.

runt. Nam prima illa tempestate Hispanorum has regiones peragrantiù, magnâ esse hominum factam iacturam propter eius generis duras molestias non dubium est. Quamobrem & olim sæpe, & nuper demum lege lata Indi onusti iter carpere prohibentur. Tamen consuetudo omnium propemodum secus habet, tum harum regionum incredibilis incommoditas, & penuria id veluti suo iure deposcit. Sanè Indos onerari onustosque incedere per se quidem, neque iniquum est, neque perniciosum, cum ab antiquissimis annis, ita assuefacti sint, fueritque solemne toto tempore Iugarum, imò verò hodie quoque se suis sarcinulis ipsi onerent, quæ sæpe non leuius pondus habent, quam quòd à nostris imponitur. Neque habet ea res plus miraculi, aut violentiæ, quam quòd in Europa baiuli onera etiam grandia dato pretio quouis vnde vis, portant. Quamobrem si & onus moderatum est, & via non longior æquo, & pretium non iusto minus, nihil res ipsa peruersi habet. Vtrum verò expediat necne Reipublicæ ista vel prohibere, vel sinere, non nostri arbitrij est decernere. Lex verò quatenus obliget consuetudine contra obtinente, nihil habet hic propriæ difficultatis, sed commune est cum aliis plerisque. Certè vt est culpanda, vel detestanda potius veteranorum quorundam immanitas fedissimè barbarorum ceruicibus abutentium, ita etiam quorundam delicata nimis hoc tempore trepidatio est impro

222 DE PROCVRANDA INDORVM
improbanda, qui non vident, non solum con-
fectum vnicuique non esse molestum, verum
etiam iucundum, putantque omnium sensus, &
animos ex suis esse metiendos. Integrum æstium
ditem metendis frugibus insudabit rusticanus,
aut aratro ducendo, qui si quartam horæ partem
vtrumque genu humi figere iubeatur, necem si-
bi prelagiet certam. Est suus vnicuique iucun-
dus labor. Iraque gentes Indorum apud nos baiu-
landis oneribus perassuetæ, si æquo plus non
virgeantur, neque iniuriæ, neque incommodi
quicquam subeunt, cætera, vt dixi, moderata
sint, pondere, labore, pretio.

CAPVT XVIII.

De Metallorum operatione.

AT illud durissimum videtur imperium, cum
metallis effodiendis mancipantur, quod vs-
que adeo ærunnosum & graue à prisca est iudi-
catum, vt quemadmodum nunc ad tritemes dam-
nâtur propter insolentia crimina homines facino-
rosi, ita olim ad fodienda metalla damnarentur,
quod capitali supplicio proximum erat. Ad id ergo
homines liberos nihil mali commeritos adi-
gere inhumanum, atque iniquum valde videtur.
Deinde compertum est eo in labore multos absumi,
vel fatigatione fractos, vel discrimine extin-
ctos. Horror est dicere, quæ mineralium intra
ipsâ abditissima telluris viscera delitescentium
facies sūt, quæ vorago, vt verè tartarus ipse patere
videatur,

SALVTE. LIBER III. 223
videatur, neque ineptè Poëta olim gazas apud
Plutonem reconditas fabulati sint. Chrystos-
tomus sui temporis laborem hominum in extra-
hendo metallo miratur, narratque eloquenter,
verum illa omnia præ nostris sumus, & vmbra
sunt. Perpetua atque horrenda nox, ær crassus
& subterraneus, descensus prolixus & perdiffici-
lis, cum durissima rupe læua contentio, statio
periculosa, si vestigium nuret, actum est, hu-
meris vectatio permoesta, per gradus obliquos,
& male hærentes ascensio, cæteraque etiam co-
gitatu grauiâ. Ad hæc cum argenti venæ in præ-
ruptis plerumque & inaccessis rupibus sitæ sint,
terraque inhabitabili, vt curentur, à patria ex-
torres veniunt, solum ætremque mutantes, fa-
cillimè valetudine afficiuntur. Quid verò vbi ar-
genti viui effodiendi labor est, cuius vel tenuissi-
mus halius, cum igne circumclusus exhalat-
ur, præsentem necem affert? Quid de gemmis
explicandis dicam? In oppido Rio de la hacha,
vocato cum essem, comperi duram Indorum
seruitutem extrahendis conchiliis, summo mane
in ratem imponebantur, in pelagus descendebant
magnæ sæpe profunditatis, vbi integrum
penè horæ dimidium halitu compresso vrinato-
rum more, conchilia, ostreaque conquirent
immenso labore, summo periculo, cibis semper
parcissimus: commercium omne interdictum
custodia omnibus nocturna communis: vitæ ra-
tio molesta, ac liberis hominibus profus ad-
uerfa. Hæc diu æditata, serò tandem animadu-
ersione digna emendata sunt, sed sunt tandem Re-
ge Catholico id semel, ac bis, ac tertio in-
quirente,

rente, & agente. Itaque Indi omnes liberi declarati sunt, & ab eo labore cessare iussis: quicunque superstites tam diuturno labori reperti sunt. Ad eundem ergo modum, & metallorum effodiendorum non admodum dissimiles aruminae fieri debere non paucis videntur. Habent enim cum iniuriam contra libertatem Indorum, quod seruire cogantur alieno lucro cum tanto suo incommodo patria saepe liberisque desertis: tum vero exitiale periculum, cum caeli mutatione, laboris molestia rei ipsius discrimine impendere videatur interitus. At si metalla curari desierint, si argentum è venis non eruatursubuersis à radicibus montibus, vt est apud S. Iob, si aurum ex fluviorum obicibus non cogatur, mineraliaque caetera negligantur, actum est, Indorum negotium & Resp. interijt. Neque alios fructus Hispani tanto Oceani circuitu quaerunt, neque alia ex causa, vel mercatores negotiantur, vel iudices praesident, vel ipsi quoque sacerdotes plerumque Euangelizant. Argentum aurumque si desit & se subducat ex oculis, omnis frequentia, omnis commeatio, omnis ciuilis & sacerdotalis concultus breui euanesceat. Testes sunt Insulae Hispanica & Cuba, & sancti Ioaanis, olim quidem frequentissimae, dum auri materia circumfluerent, nunc penè deserta & horrida, postquam indigenarum penuria pretiosissima metalla, quae illic abundant, elaborati non possunt: In omni hoc nouo orbe eas prouincias doctrina maximè florere cernimus, quas opibus quoque praestare constat, vt ad hoc commune emporium omnes vndique confluere videantur.

Equidem

Equidem nescio vtrum potius faciam, querarum nostrorum temporum calamitatem, & charitatem refrigerentem, si demque raro in quoquam intentam, iuxta Domini verbum, tot animarum millia vt Christo lucrifiant, non satis merces videri dignas, quae nostrorum animos excitent, auri argenteque cupiditatem longè plus valere apud nos, vt ista si desint, animarum salus pro nihilo fiat? An verò Dei bonitatem, summamque providentiam admiretur, qui pro nostrorum hominum ingenio, vt gentes adeo remotas, & barbaras Euangelio adiungeret, aurum argentumque his terris tam copiosè donauit, hisque veluti illexit nostrorum cupiditatem, vt si charitas non inuitaret animarum, auri saltem cupiditas inesceret? Et quemadmodum olim incredulitas Israëlis salus fuit gentium, ita nunc Christianorum auaricia Indorum vocatio facta est. Quid enim? Sive per veritatem siue per occasionem Christus annuntietur: Sed in hoc gaudeo, sed & gaudebo, ait magnus Apostolus. Occasiones namque beneficiendi etiam Deus captat. Prima Euangelij diffusio ex trepidatione, & discipulorum ob Hierosolymitanam tempestatem nata est, Apostolis solis vel penè solis Hierosolymis persistentibus. Populus Israëliticus ob iram Dei sibi commertam inter gentes dissipatus est, quibus magna ex parte saluti fuit. Itaque & populo suo iram, & alieno misericordiam eodem facto Deus impendit. Merito Paulus compellat, cum ad ista venit, altitudinem diuitiarum sapientiae, & scientiae Dei. Itaque quis non diuini consilij arcanum suspiciat, atque admiretur, qui aurum argentumque omnium

P

morta

Iob. 28.

Luc. 18.

Rom. 11.

Phil. 1.

Apo. 3.

Deut. 28.

Hier. 9.

Iob. 23.

Rom. 11.

226 DE PROGVRANDA INDORVM
mortalium peniciem salutem voluerit esse Indor-
um? Quamobrem quæ sine Dei offensa, & fra-
trum injuria adhiberi consilia possunt, vt ista ne-
que interdicant, neque imminuantur, ea à sapien-
te & religioso Reipub. administratore negligenda
non sunt. Et quoniam graui maturaque Theo-
logorum, iurisque prudentium consultatione non
ita pridem totum hoc de mineralibus per Indos
elaborandis negotium tractatum est, extantque
leges prouinciales scriptæ, quo ordine, quæue mo-
deratione metalla eruantur, vt saluti commodif-
que Indorum prospectum sit, non mihi videor
tantorum virorum sententiam improbare, multo-
que minus leges alias debere præscribere, quibus
tam aspera Indorum conditio temperetur. Tan-
tum capita repetenda sunt, breuiterque ponenda,
quibus eius rei facultas constringatur. Primum
igitur doctrinæ spiritualis ministri in his, qui me-
talla operantur, ne desint, vt sint qui Missas cele-
brent, qui in fidei rudimentis erudiant, qui mo-
rituros confessione excipiant, cæteraque necessa-
ria administrent. Deinde vt valetudini consularur,
ne aut contrario valde exlo vtentes traducantur,
aut à longo valde tractu euocentur, aut laboribus
immodicis opprimantur. Mox, vt fortunis quo-
que suis non pessimè consili sentiant, sed pretio
iusto tam molestus eorum labor compensetur, si-
nanturque lucella sua integram querere. Adhæc vt
& valentibus opportuna alimenta suppeditentur,
& ægrotantibus solatia necessaria non desint. Ad
vltimum vt labor ipsè distribuatur commode per
vices suas, ne diuites contra voluntatem suam à
patria abesse cogantur, nève vna prouincia sem-
per

per

SALVTE. LIBER III. 227
per oneretur, alia semper in otio degat. Quas con-
ditiones si, vt par est, legitime seruauerint nostri,
quemadmodum à viris sapientibus enucleatè pro-
positæ sunt, videntur tolerandi, ne commercio fi-
niri, cura quoque Euangelij concidat: at si negli-
gantur hæc, & acerbius cum Indis tanquam cum
mancipiis agatur, viderint ipsi, quas Patri pau-
perum & iudici orphanorum rationes redditui
sunt. Psal. 57.

CAPVT XIX.

*Quibus modis salus Indorum per secula-
res ministros procurari possit.*

QVoniã humanam ac ciuilem administra-
tionem Indorum hoc libro explicandam sus-
cepimus, & quibus ex causis & quilibus condi-
tionibus tum Patroni tum Magistratus obstrin-
gantur, vt cunquē licuē, exposuimus, superest, vt
dicamus quæ maximè ad eum finem facere vide-
buntur. Neque nunc tamen expectandum est, vt
de optima Republ. disseramus, legumve ferenda-
rum rationem, cæteraque rectricis artis perfequa-
mur, quæ neque facultatis sunt nostræ, neque si
maximè forent, ad præsens institutum pertine-
rent. Tantum quæ proposito negotio, id est, vt
Euangelicam salutem barbari consequantur, pro-
pius inseruiant, ea attingenda sunt. Quorum ca-
put est omnium, quod quidam rerum Indicarum
egregius æstimator dixit, in barbaris prius esse
P 2 curan

cutandum, vt homines esse discant, deinde vt Christiani, quod tanti ponderis est, vt inde vel salus certa, vel certa pernicies expectanda sit. Etenim feritatem inter nationes barbaras plurimum reperit Aristoteles recte monuit, quam non minus recte definiuit, viciu esse adeo exuberans, vt hominem feram potius efficiat. Tales vero habitus, etsi ille regionum extremo vel aestui vel frigori non fallo alcubi ascripsit, tamen & frequentius, & certius est consuetudine maxime fieri, quod & alias docuit, & satis nos admonet huius Indici cœli mira temperies. Hos igitur syluestres, ferinôque homines ad humanitatem traducere, vibanisque institutis accommodare prima debet esse cura moderatoris. Frustra diuina & cœlestia docebis, quem ne humana quidem capere, aut curare perspicias. Prodest in ea re plurimum nostrorum hominum consuetudo, prodest cultus omnis æternus, atque obseruantia maiorum, profunt conuentus certis, & diebus, & locis, pœnæque & contumelie irrogatæ negligentia; honor, & præmia rectè factis proposita: ex ipsis, qui elegantiores sunt, cæterorum magistros, censoreque constituere. Ordo verò quidam tum oppidorum, tum domiciliorum, vt non veluti euniculi fortuitas sedes eligant, tum verò vt in conspectu, eorum omnis actio sit, neque latebras petere sinantur. Ad hæc permixta illa ac sine vilo delectu spurca habitatio, vbi simul & maritus, & vxor, & filius, & filia, & frater, & hospes, & canis ipse arque sus cubat, accuratè quærenda est, quantum licebit, quæ causa est nullius

7. Ethic.
c. 1.
2. Mag.
mor. c. 5.

Sed. 16.
Probl. 11.

7. Eth.
cap. 5.

nullius pudoris, nullius paternæ reuerentiæ, generis quoque, imo & sexus contempti equinæ cuiusdam libidinis in obuia quoque sine vilo pudore grassantis. Quæ tamen neque breui omnia exigenda sunt, neque desperanda vel ferè. Videmus certè non parum esse perfectum, vbi nonnulla cura moderatoris effulsit, quæ si confirmata, vigilansque fuerit, non dubium, quin alium hominum statum efficiat. Vnus M. Franciscus Xauierusque nulla ciuili potestate manibus, Insulam Mori fertur ex immanissima feritate ad miram mansuetudinem traduxisse, neque adeo longo tempore. Quæ vero antiquorum inbeterata consuetudine occalluisse videntur, vt in meliorem formam transferri nequeant, maioribus sua amantibus, peregrina penitus respuentibus, ea minorum, id est, puerilis, iuuenilisque ætatis accurata institutione emendanda sunt. Cui vni rei omni studio incumbere oportet rectores, si modo res Indorum aliqua ex parte curant. Iuuentutis, quæ iecetis fundamenta, eam tu perpetuo structuram reliquæ ætatis exitima. Quamobrem non est quorundam contemenda sententia, qui scholas, Ecclesiæ rudimenta, domicilia quoque & tempore procedente collegia nobilium maxime Indorum Hispanos viros maxime integros, & probatos curare debere censent, vbi à suorum consuetudine, quoad liceat, remoti mores nostros, sermoneque perdiscant, qui possint mox suis esse idonei præceptores. Quæ sanè sententia quam difficultates non paucas habet, tamen, vt minus prospere cedat, non poterit profecto non & plures, & majores utilitates asserre.

Lib. 4. de
vita Igo.
natij.

Iam illud maximi faciendum est, vt ab Indorum populis desidia, atque otium diligentius amputetur, cui & naturaliter dediti sunt, & vita sensuque omni torpescunt, vitis quoque impuris non parum capti. De qua re quoniam quæ satis esse puto, supra insinuata sunt, faciemus ad reliqua gradum.

CAPVT XX.

De ebrietatis malo barbaris familiari.

Inter omnes verò barbarorum morbos, quibus Heuandis atque tollendis inuigilare debet Christiani rectoris prouidentia, nullus aut communior, aut perniciosior, aut etiam ad curandum difficilior ebrietas. Qui res noui orbis optime callent, negant posse promoueri quicquam in religione, ac ne in qualicumque quidem institutione politica, nisi malum hoc latissime fauens ab Indorum finibus exterminetur. Ac profecto mirabile est in tot tam vasti orbis nationibus reperitis, cum nullus vini vsus, nulla penitus notitia extiterit, temulentia tamen vsque adeo vitium omnibus esse commune, vt pro raro miraculo sit, si qui sobrietatem non odio, & ignominia profectantur, id quod de Tucumanis, & quibusdam aliis sanè paucis accepimus, nescio an falso. Quanquam vnum illud ebrietatis malum incredibile est dictu, quot artibus, quam variis, quam exquisitis procuratur. Ex oryza Æthiopas, & Si-

nas

nas expresso quodam ac decocto humore ebrietas sibi temperate potiones vulgare est. Nostri indigenæ plerique ex fruge sua præmansa fermentum aquæ immergunt atque excoquant, alij prætrefacta potius vtuntur, vnde Sora ab ipsis dicta efficitur, quouis falerno potentior. Quidam ex ramulis quibusdam arborum decerptis sua vina conficiunt. Alibi ex palmulis expressus liquor ebrietatis mire efficax, quem & veteribus in vsu fuisse scribit Chrysostomus. Insulani nonnulli ferui saccareum succum quibusdam medicamentis ita insciant, vt vehemensissima potio euadat, quam illi Gaarapum nominant. Verum quid attinet innumerabiles temulentia species referre, vt quod in vna vite natura latere voluit, id peruersa ars ad tam multa transfulerit? Sed neque nouit hoc est, neque nostrorum barbarorum proprium. Scribit Plinius grauis auctor fuisse Occidentis populis suam ebrietatem fruge madida, pluribusque modis, inquit, per Gallias, Hispaniaque nominibus aliis sed ratione eadem, Hispania iam & getulitatem ferre ea genera docuerunt (id est, instar vini diu in cellanis asseruati) Ægyptus quoque potus similes excogitant. Nullaque in parte mundi cessat ebrietas. Hæc Plinius. Quo minus nostris barbaris irascendum est, quod vitis inopiam fruge compensant, suaque inde vina conficiunt, cum & veterum ista fuerint, & hodie quoque non dissimilia Cantabri in Hispania ex pomis factitent, & Belgæ ex hordeo exprimant. Quæ omnia potionum genera Sictæ nomine apud Hebraeos comprehendi Hieronymus docet. Cum verò cibus vtantur Indi ferè vilissimis, & parcissimis, atque

Homil. in
c. 9. Esai.Lib. 14.
c. 22.In epist.
ad Gal.
c. 5.

ingluuiem maxima ex parte ignorent, perpotandi tamen nullus est finis, nullus omnino modus. Ac mihi tā prodigiōse bibacitatis causā aliquando requirēti ea occurrit in primis, quā Plinius eodē loco insinuauit. Namq; & hæc necessitas vitium comitatur, vt bibendi cōsuetudo augeat auariciam, scitumque est, Scytharum legati, Quanto plus biberint, tanto plus sitire Parthos. Perinde est enim vinolentiam bibēdo velle sedare, atque ignem materia apposita pergere extinguere. Nam quod naturæ appetitioni datur, moderatum est; at vitiosa, & præter naturam libido nullo expletur, vt præclare Aristoteles de pecuniæ auaritate dixit. Id etiam

Hom. 2.9.
in Genes.
Esaï. 5.

Chrysostomus bene admonuit ebrietati vacantes nunquam satiari, sed quantum ingurgitat, tantum siti flagrare, ita vt inflammatio quædam eis sit vini vitus. Estuant enim vino ebris, vt nos legimus in Esaiâ, siue vinum cõburit eos, vt alij significatius legunt. Mihi verò præterea non solum delectatio ipsa potandi ab ebris queri videtur, sed illa quoq; longè iucundissima esse, quæ est summa infelicitas, mentis emotio. Sensus illam caliginem, & noctem offusam cerebro, dulcem sibi reuera esse ipsi barbari iactant, & rebus ipsis copiosè probant, cum potionibus interdum vntur perquam acerbis, interdum ne potionem quidem vllam adhibeant, sed succo pigmentivæ naribus resumptis, in quo nulla esse potest saporis voluptas, ebrietatem accersant. Nam in quadam insula cum nauigationis commoditatem expectarem, didici ex Tabaco contuso (genus id herbe est ad permouendam cerebrum mite efficax) seruos Æthiopicos naribus exorbere vim solitos, grauemque sibi ac diu-

turnam

turnam inde temulentiam exciantes, pro magnis deliciis ducere, vt vix minis plagisque ab ea consuetudine auelli possent. Verum præcipua causā tā effularum comotationum, tamq; ardentis studij, Diaboli proflus ats est, qui nescio quibus præstigijs insanos homines noctes diesque bibendo cõsumere pro summa felicitate, pro maxima religione persuasit. De his planè loquitur sapiens cum idololattarum mores explicat, Tot & tam magna mala pacem appellant. Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insanæ plenas vigiliis habentes, neque vitam, neque nuptias mundas iam constituunt, & cætera. Qui symposia barbarorum, & bibendi canendique vicissitudines, turbulentasque illas pernoctationes conspexerit, non potuisse melius significari dicit, quam per vigiliis insanæ plenas. Eam quoque antiquorum fuisse superstitionem, vt Deos suos effusa perpotandi licentia celebrarent, nocturnasque cantiones, ac saltationes libidinis furorifque plenas multo mero dedicarent, Philonis libri attestantur, Græcis pariter, atque Barbaris mira contentione certantibus, vitis potius ebrietatis palma concederet. Hinc Pæanes, hinc Orgia, cæteraque impudentia omnis Deorum cultibus attributa. Quo etiam exemplo Balthazaris cõiuiæ temulenti simul bibeant vitium, simul Deos suos laudabant aureos, argenteos, aereos, ferreos, ligneos, atque lapideos, vt scriptura commemorat. Quare ebrietatis malum non simplex quoddam hominis vitium, sed vniuersæ Reipub. pestem existimare debemus, quæ & numero, & diurnitate vires sibi maximas comparat.

CAPVT

Sep. 14.

De vita
contem-
plat.

Dan. 5.

CAPVT XXI.

Quae mala ex ebrietate oriuntur.

Satis quidem ad fugiendam, detestandamque ebrietatem esse debet, quod inter ea opera ab Apostolo numeretur, quae qui agunt, regnum Dei non possidebunt, qui etiam tanquam venenatam ebriosorum mensam vitandam docet. Quamquam ebrietatis verbo cum copiosam quandam saturitatem scriptura significat, non necesse est crimen accipere, quae in admodum adnotauit etiam Sanctus Chrysostomus, vt cum Ioseph cum fratribus inebriatum legimus, & apud Salomonem, Qui benedicit, impinguabitur, & inebrians, ipse quoque inebriabitur, quod in bonum accipiendum esse, non est dubium. At vbi vera temulentia & ebrietas est, ibi crimen esse dubitate non licet Christiano. Satis ergo mala est ebrietas ipsa per se, quae excludit a regno Dei. Sed sunt longè grauiora, quae ab ea mala proficiunt. Verè enim à sanctis Patribus innumera bilium malorum fons perhibetur. Qua de re extat Magni Basilij elegans sanè, & copiosa oratio, cuius sententias exscribere, vt saepe solet, videtur Ambrosius in libro de Ieiunio, & Helia. Tribus ergo, vt compendio dicam, nocet vehementer ebrietas, Corpori, Moribus, Fidei. Aristoteles, & morbos, & causas persequitur in Problematis, Plinius in naturali historia. Ex nostris

Gal. 5.

1. Cor. 8.

1. Cor. 5.

Rom. 29.

in Gen.

Gen. 43.

Prov. 11.

Chrysol.

c. 5. Esai.

Cone. Tron. c. 48.

Arist. 3.

proble. 5.

lib. 14.

nostris os aureum Ioannes ad suos Antiochenos. Non pauciores sed multo plures, & difficiliore animi, & corporis morbos immoderata vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum huiusmodi cogitationum menti introducens, & corporis vim molliorem, & solubiliorem efficiens. Non enim ita terrae natura vexata aquarum superabundantia continuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur, vini potu continuè ingurgitata. Cui Ambrosius concinit, Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis poena, hinc exitialis cruditas, & reliqua. Neque tacuit ista sapiens, Sed quam sufficiens est, inquit, homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Vigilia & cholera, & roitura viro infrenato, somnus sanitatis in homine parco, &c. Quae cum ita sint, verissima eorum mihi sententia visa est, qui immaturos plurimorum obitus in hac regione nimiae ebrietati tribuunt. Sunt etiam viri pergrauis, qui hanc infrematorem, ac maritimam oram olim Indorum populis referentissimam, & numerosissimam, nunc adeo imminutam, ob id inter alia sentiunt, & praedicant, quod post Hispanos ingressos effrenatè suae sicera, & quidem exitiali maxime indulgeant, argumento esse, quòd montanos, quia & parcius bibunt, & natura frigidiorè sunt, multitudine etiam auctos esse videamus. Id sanè magno Christianis opprobrio est Inagam Regem barbarum, & idolis deditum ab ebrietate subditos sibi populos cohibuisse: nostros vero, quos oportebat mores quoque perditos

c. 12.
Hom. 13
ad Pop.
Ans.De Helia
Epiciunio
c. 1.

Ecc. 31.

ditos emendare, temulentiar incrementa tanta fecisse. Omitto interim tumultus quotidianos, plagas, neces ab eiusmodi comotationibus natas, quod & Indis, & feruis Ethiopibus familiare est. Vidi ipse ex taberna duos semicaptos vino egreffos vix oboli causa, se mutuo vno eodemque gladio confecisse, & quidem extracto bis & percusso corpore præ alterum ferendi furore. Itaque momento temporis exanimis ambo corruerunt. Neque enim frustra Salomon dicit, Cui vix, cuius patri vix, cui rixæ, cui fouæ: Cui sine causa vulnera, cui suffollio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Adde quod sensum hominis ebrietas, etiam digesta reddit stupidum, & mentis aciem grauius obrundit, atque hebetat, obliuionem rerum omnium affert, & vt Plinius dixit, mortem memoria. Quid verò arinet dicere oris illum fortorem, gestus improbitatem, incessus turbationem, quidvis loquendi temeritatem, importunas corporis sordes, cæteramque illuuiem, vt homo breui in belluam transire videatur? Quæ quanquam in omni genere ebrietas damna reperies, nusquam tamen cumulatius, quam in istis barbarorum ingurgitationibus adeo portentosis, vt corpus instar vitis, aut canalis potius perennis, potu fluat, quæ sanè pestis valetudinis, vitæque humanæ tanta est, si nulla Dei præcepta cogitentur, nulla sceleribus intentata supplicia, tamen ob Reipub. incommoda diligentissime cuius legislatori, & magistratui cauenda, relegandæque sūt. Corpora igitur infestat ebrietas, animos verò quid? Nempe nulla est morum corruptela maior. Audi, si vacat,

Basilium

Basilium in præclara de ista ipsa peste concione, Ebrietas, inquit, Dæmon est voluntarius ex voluptate animabus nostris inditus, ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauium, ex temperato facit lasciuum, iustitiam ignorat, prudentiam extinguit. Et post nonnulla, Quid opus est reliquam perturbationum cateruam enumerare, morum peruersitatem, promptitudinem illam ad iracundiam, ad querelas, celerem ac repentinam animi ad omnia mutationem, strepitum mulcum, ac tumultum, facilem ad dolos deductionem, ad omnes iræ motus inconsiderantiam? Voluptatis verò incontinentia omnis ex vini fonte originem, vimque habens, præceptis ad omnem impuritatem, atque intemperantiam nitit. Animalium omnium libidinum fœditatem superat, cum bruta naturæ leges in hoc genere noscant, atque obseruent: ebrii tantum in mare fecerunt, in femina marem querunt, atque optant. Hæc Basilium, aliâque complura, quæ non augendæ orationis studio, sed quotidianæ experientiæ obseruatione prolata sunt. Obsidet hoc monstrum, atque infestat vniuersum terrarum orbem, verum, nusquam grauius sæuit, quam inter hosce barbaros, apud quos ea est rerum omnium perturbatio, vt extremæ obscœnitates, & nefaria flagitia comotationis furore admissa in magna laude ponantur. Canitur more solenni, conueniunt sine vilo discrimine omnis ætas, sexus, necessitudo: bibitur ad contentionem: dolia integra pene vno spirita exhauriuntur: ducuntur choreæ perquam elegantes, saltitatur vsque dum Bacchus victos sternat: vigilia infantia, atque potulanti

*Homil. in
Ebrietas
&
luxum.*

tulanti libidine plena exiguntur: quidvis licet in
 quemvis, inuiolata lege compotationis. Hic quæ
 dedecora humani generis pudet referre. Non par-
 eitur virgini, non deferatur vel matri, nihil inter
 coniuges interest, facit etiam libido in viros,
 masculi in masculos turpitudinem operantur.
 Perfas compotationibus suis scorta tantum adhi-
 bere solitos Plutarchys refert, vxores nullo mo-
 do, quod dicerent, temulentiam frana nescire.
 Ipse Loth vnus in vniuersa Sodoma iustus in-
 uentus, ebrietate tamen victus filiarum incesta
 libidine non abstinuit, quid facient barbari?
 Quid meræ pecudes? Equidem assentior Pitta-
 co duplices pœnas in ebrietate peccantes decer-
 nenti. Nam quamvis sciam Diuum Augustinum
 non incestum in Loth, sed ebrietatem culpa-
 re, Ambrosium quoque mitius in ebriorum cri-
 mina animaduertere, tamen Philosophi senten-
 tiæ nemo repugnabit, qui per ignorantiam excu-
 sari peccatum negat, cum ignorantia ipsa, & sci-
 tum causa peccati, & nihilominus non cauetur, ne-
 dum cum vel ob hoc ipsum placet, vt peccetur li-
 centius. Ita prorsus res habet, consulto barbari
 temulentiam amant, tanquam libidinis omnis
 magistrâ. Sunt verò Bacchanalia hæc, aut Or-
 gia, aut Cibellia, aut Lupercalia, aut quouis no-
 mine appellati malis, non annua vt apud veteres,
 sed mensura, vel quotidiana potius. Nullus est
 mensis, qui ea celebritate vacet, nullus certus co-
 gitur, nulla res seria initur, non nubit filia, non
 parit pecus, non foditur ager, non Deo sacrificia
 nisi ebrietate optima duce præeunte. Vna illa
 publicas, priuatæque res ornat, & magnificentia,

&

& religionis argumentum. Misera prorsus stulto-
 rum hominum seruitus, qui cum ipsi natalibus
 parum à brutis absint, studio, atque opera omni
 contendunt, vt brutis quoque deteriores fiant.
 Mores quidem tales ebrietas efficit: Fidei verò ia-
 nuam intercludit, effugit religionis Christianæ in-
 ter Indos hostis seuerissima. Præclare Beatus Am-
 brosius dixit, ebrietatem esse perfidiæ matrem
 continentiam Fidei, quod perspicue docet ser-
 mo diuinus, Sedit, inquit, populus manduca-
 re, & bibere, & surrexerunt ludere. Quem lu-
 dum intelligat, quis ignorat? Vituli aurei ado-
 rationem explicant patres. & Paulus ipse, Neque
 idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, si-
 cut scriptum est, Sedit populus manducare, &
 bibere, & surrexerunt ludere. Certissimum est
 ebrietati esse sacrilegium plerumque coniun-
 ctum. Non ante Balthasar sacra vasa popos-
 cit, ac profanè abusus est, quam temulen-
 tia imperauit, tum Deos suos cuique laudandi
 certamen exortum est. Reuera vinum, & mu-
 lieres apostatæ faciunt etiam sapientes. Incre-
 dibili versutia Diabolus in hoc orbe omnem
 suum cultum ebrietate condiuit, omni vicis-
 sim ebrietati aliquid de suo cultu adhibendum
 docuit. Experientissimi morum Indicorum pro-
 certo confirmant nullam esse paulo celebri-
 orem compotationem, nullas vigilias statas, quin
 peculiari superstitionis, & sacrilegii genere im-
 buantur; Huiusque sceleris obseruata est tanta
 calliditas, vt non aliter iam antiquum suum er-
 rorem & idololatricam tueantur, quam per occa-
 sionem solemnium compotationum, atque can-
 tionum,

In libr.
 Nâ Phi-
 losophan-
 dum sit
 inter po-
 cula.
 Gen. 19.

Arist. in
 Ethic.
 Lib. 2.2.
 con. Fau-
 stum, c.
 44. In
 lib. de
 Abrahâ
 cap. 6.
 Arist. 4.
 Ethic.

De Helia
 & ieiun.
 c. 12.

Exod. 32.

1. Cor. 10.

Dan. 5.

Ecl. 19.

240 DE PROCURANDA INDORVM
tonum. Huc maxime spectat omnis eorum Ta-
qui, sic enim vocant celebres cantilenas inter po-
tandum potissimum adhiberi solitas. Ipso sacri
Parascueus magno die; quo Domini Iesu Christi
mortem Christiani pie collimus, Satanae artificio
flagitiosissimi Iudi ab ebrjijs barbaris aguntur mo-
re solemnium: quod tantum nostrae sanctae Religio-
nis ludibrium etiam à baptizatis iam multis Iu-
dis, ut nobis viri fide digni narrarunt, occultè
quoad licet, frequentatur. Atque in hoc genere
sunt alia plurima veteranis magis comperta. Quà-
obrem sanctissime est in Prouinciali Concilio in
hac vrbe celebrato decretum, ut eiusmodi com-
potationes tanquam idololatriae fomenta sum-
ma diligentia excludantur, ac penitus exterminen-
tur: et quae certa ac constans plurimorum senten-
tia frustra Indos Christianam Religionem doceri,
quandiu pestifera istius aetate consuetudo inerti no-
storum dissimulatione retinetur.

CAPVT XXII.

*Quibus modis ab ebrietate Indi
compefci queant.*

VERUM huic tam pernicioso malo & si non
dubitant omnes pij, & prudentes occurren-
dum esse, tamen quomodo occurratur, non est
omnium vna sententia. Sunt, qui non aliter ebrie-
tatem tollendam putent, quam vsu omni scierat,
id est Indicæ potionis exclusio. Id ut fiat gratissimas

mas esse proponendas, & exigendas penas, si
quis vel è fruge ea vna conficiat, vel confectis
vtatur. Nisi enim materia omnis subtrahatur, nul-
lo modo tantum incendium extingui posse. Quo-
rum vox nihil propemodum ab eorum sententia
mihi abesse videtur, qui non ita pridem cum Ro-
mano Pontifice serid agendum existimauerunt, vt
generali Ecclesiae decreto vineæ omnes ab orbe
Christiano extirparentur, relictis tantum in sa-
cros vsus necessariis, quod per vini immodera-
tam vim incredibilia mala dicerent euenire, idque
in Septentrionalibus praesertim Europa populis
multis magnisque documentis demonstrabant. Sed
facile horum est explosa sententia. Neque enim
vt scite dixit Chrysostomus, vino, sed vinolentia,
fræna adhibenda sunt. Eadem certe causa, & pec-
cunias nullas esse iubebunt, vt auaritiæ occurrant,
& pretiosos pannos, vt fastus retundatur, & soe-
minas ipsas sepelire oportebit, ne libidine concen-
tentur viri, quin potius oculos eruent, & linguam
adiment, ne tanta peccemus. Omnino nihil est
adeo sanctum, adeo bene prouisum diuinitus,
quo non in perniciem suam abuti possit humana
malitia. Et seuera sicut vinum decenter, & sobriè
vsurpatum, & valetudini, & robori, & lætitiæ con-
fert, quæ qui detrahit, iniuriam Dei prouidentiae
facit insignem, emendare volens quæ ille sapienter
fecit, ita planè scierat Indicæ potiones vitilitates
habent non contemnendas, quas qui potius ad-
mit, non mediocriter miseros premit. Nam & ro-
bustam, & salubrem, & assuescatis non iniucunda
esse scieram (sic enim iam dudum voco istam vul-
garè Indorum potionem, siue Maicio, siue Caeao

*Chryso-
stom. 31.
in 1. ad
Cor.*

Q. siue

242 DE PROCVRANDA INDORVM
sive quouis alio genere constet) nullo modo ne-
gare possunt, quicumque ista experti sunt, genus
verò hominum inops, & tenue nullas alias deli-
cias agnoscentes, hoc vno adiumento priuare vel-
le inhumanitatis est. Ergo non res in culpa est, sed
modus quaerendus est. Atque in primis quamvis
sicera omnis non prorsus interdicienda videatur,
tamen rectè admodum & sapienter Regio edicto
cautum est, ne fucatae illae, & praepotentes po-
tiones oppidoque damnosae conficiantur, qualis
ea est, quam nostri foram dicunt. Nam vbi non
tam potum, quam ebrietatem quaeri constat, iu-
re optimo vitiosum potionis genus prohibetur.
Hoc ergo excepto, non placet omnem potandi
iucunditatem barbaris adimere. Sed si rectè con-
cessa in ebrietatem conuertant, iam seuiore
pharmaco putredo haec refecanda est. D. quidem
Augustinus valde in Africanas suae aetatis compo-
tationes stomachans, consilium dat Aurelio
Carthaginensi Episcopo, vt placidè, suaviterque
ista emendare conetur, Non ergo asperè, inquit,
quantum existimo, non duxit, non imperioso
modo ista tolluntur, magis docendo, quam iu-
bendo, magis monendo, quam minando, sic
enim agendum est cum multitudine peccantium,
seueritas autem exercenda est in peccata pauco-
rum. Sic planè cum liberis, atque bene morige-
ratis hominibus decebat Dei sacerdotem inge-
nuè agere, & ratione magis, quam lege, doctri-
na potius, quam potestate niti. Nam & nobiles
Lacedaemonij ebrietatis remedium esse ducebant,
ebriorum hominum spectaculum foedissimum
coniuuis suis proponere, vt in se discerent ea
cauere,

Epist. 63.

Plata-
chus in
vita De-
metrii.

cauere, quae in aliis tantopere abominantur.
At nostrorum barbarorum ebrietas longè alia via
exterminanda est, quorum alij longè mores sunt,
& ingenium natura ipsa feruile. Seruus verò,
vt dixit Sapiens, non potest verbis emendari, quod
enim dicit, intelligit, sed obedire contemnit. Ita-
que & si exempla proponenda sunt, & si sacerdo-
tales commotiones, atque comminationes ces-
sare non debent; tamen vt in vetustis vlceribus
fit, asperiore medicamine sanies ista radenda
est. Opus est potestate ciuili, opus est serua ani-
maduersione in temulentos, ac nisi lege agatur,
frustra furdis verba sient. Verum, si putredo haec
refecanda est, & tamen materia non demitur,
quidnam remedij esse potest? Dicit quispiam. Au-
ditui ex viro ornatissimo, eodemque totius rei
Indicae peritissimo plebisque videri difficilem, &
permoestam eam cohibendi ab ebrietate provin-
ciam: sibi verò perfacilem, & iucundam. Cum
me tantae rei sollicitatione non mediocriter ere-
xisset, subiicit praecipionem & mihi, & vt opi-
nor, cuius prudenti valde probatam. Vituperat
bat ille eos, qui bibendi consuetudinem, aut ad
certos calices definitur, aut priuatis mensis ma-
gnopere interdiceret. Censebatq; potius quandiu
intra priuatos parietes priuatim ipsi biberet, etiã
fortassis excederet, vel dissimulandum esse, vel si
proderentur, non admodum rigide excipiendum.
At computationes publicas, statas, ac celebres,
eas summis viribus esse exturbandas, ac proffi-
gandas, idque & expedire omnino, & factu non
esse difficile. Vt iulique suae assertionis causas as-
seribat egregias. Nam priuatim vniuscuiusq; per-
Q 2 potationem

PRIN. 29.

144 DE PROCVRANDA INDORVM
potationē infestē prosequi tum difficile est, quod
larebras domesticas, atque horas importunas, &
inulatas varietates peruestigare nemo possit: tum
verò nimis hoc arctum, & asperum est, ac merito
verendum est, ne qui nimium emungit, eliciat
etiam sanguinem. Quamobrem B. Augustinus
quanquam ebrietati infestissimus, censebat ta-
men aliqua ex parte coniuendum, sed feramus
hæc, inquit, in luxu, & iabe domestica, & eorum
coniuuorum, quæ priuatis parietibus continen-
tur. Acque hæc quidem antiquis eam & robustis
Christianis condonabat, barbaris & à patria su-
perstitione recentibus, quique iudicio parum ad-
uersus consuetudinem obfistere queant, non mi-
ora certe condonaturus. Et si enim ebrietas perse-
quidem crimen est, tamen ob ea maximè vitu-
peratur, quæ parit mala; quæ tamen in priuata
mensa, neque ita multa, neque adeo immania sunt.
Nam tota illa incestuosa libido, illa sexus scēdissi-
ma permutatio, mox cædes, truculentia, & quod
est omnium caput, scelerata idololatriæ observa-
tio, in priuata mensa ignorantur, vbi præter con-
iuges, vix est alius: Quæ certe omnia in celebri-
bus, & publicis comotationibus effusissimè fa-
uunt. Imò vero horum causa licentius patrando-
rum insinuta sunt solemnī more coniuuiā, quibus
non solum licere sibi quidvis omnes intelligunt,
verum improbissima quæque audere splendidum,
& gloriosum parent. Ista ergo publica tollere pe-
nitius oportere dicebat, tum ob innumera, &
grauissima damna inde vt à primo fonte manan-
tiam tum ob pessimi exempli scandalum, quo Resp.
toti labefactatur. Neque verò id esse arduum, &
difficile,

Prou. 30.
Epist. 63.
ad Aure-
lium.

difficile, non enim ita isthæc latere posse, vbi te-
mulentia, & multitudine ipsa proditur, & tempo-
rum certa obseruatione deprehenditur. Quæ non
diferentis verba sunt tantum: sed res ipsa docuit
expertum. Constatet vir ille ex ipsismet Indis
iudices, atque obseruatores, quibus negotium
dabat; vt totò pomeridiano tempore conuentus
omnes Indorum peruestigarent, si quem temulen-
tiæ operam dantem offenderent, ad se se continuo
deferrent, sin vel negligenter indagarent, vel in-
uentum scelus dissimularent, pœnas minabatur
acerbas non temulentis, sed obseruatori, qui non
quæsisset, aut indicasset, negligentia, aut malitia
conuictum obseruatorem pro concione semel, at-
que iterum multari iubebar, tertio opus non
erat, tanto omnibus terrore commotis, vt dein-
ceps in detegendis ebris solertissimi essent. Iam
verò cum obseruatorum cuiusquam industria de-
lata esset ebrietas, eo conuolabat, recenti, ac fla-
granti delicto obnoxios capiebat: primum leuiore
aliquo supplicio contentus, secundo, ac tertio
augebat pœnas; aliquot ex primoribus verbera-
tis, aut etiam crine detonsis, quod Indis acerbi-
simæ iniuriæ loco est. Affirmabat, cum Prætoris
Cuzquensis munere fungeretur, quæ vrbis om-
nium caput, atque altera nostris Indis Roma fuit,
breui iis artibus effecisse, vt ne vestigium quidem
ebrietatis relinqueretur, in remotissimas quoque
prouinciās temperatiæ exempla à maioribus suis
transmissa Indi ceteri sequerentur. Sed negligen-
tia, & socordia successorum rem tantam excidisse,
& ad pristina temulentia studia reditū esse. Idem,
cum Chuquisacæ essem, suscepit me hortantes

Q 3 pesti

246 DE PROCVRANDA INDORVM
peffimum illum morem abolere, Petiit viciffim à
me, vt in concione ea de re verba facerem, reique
facilitatem exprobrarem: ipfe socium, quo vte-
bar linguæ Indicæ bene docto, conuocata ad fe
Indorum concione legem de publicis computa-
tionibus abolendis promulgare perfuaderèque iu-
bet: obferuatores deinde creat, quibus oppidi re-
giones diftribuit, fe fe certiore, nifi grauius va-
pularè malint, maturè facere imperat. Quid mul-
ta? Semel deprehensa temerentia, vix fecunda ani-
maduerfione opus fuit. Verum omnes illi cona-
tus, nifi magiftratus omnes confpirent, facilè cor-
ruunt. Reuera fi qua decet constantia, & zelo,
præfecti, atque ij, peñes quos fumma eft, nego-
tium perfequerentur, poterat breui peffus hæc pro-
cul exterminari. Plerique rei difficultates caufan-
tur, focordiam ignauiamque fuam cum accufa-
re potius ac dolere deberent. Quid verò ignauiam
dico? De industria perniciet tanta conceditur,
imò verò appetitur propter priuatas nefcio quas
commoditates. Alij Indorum operas larga ebrie-
tate conceffa, fibi conciliant. Alij non folum bi-
bere fiunt, verum ipfi quoque temulentiam pro-
pinant. Complures officinam ficeræ apud fe ha-
bent, publiceque coquunt, atque diuendunt, &
apud fe computandi commoditatem offerunt.
Neque tam turpis, infamisque quaeflus puder,
neque ficeram qualemcunque, fed furiofam il-
lam foram lege contempta vendunt, gladium
vltro porrigentes infano. Atque hæc noftri Hi-
fpani factitant, lucrùmque eiuſmodi ex anima-
rum interitu etiam elegantiores religioſioresque
captant. Quæ ſpes vltra teſtat infalictium ho-
rum

SALVTE. LIBER III. 247
rum ſalutis, quando ab iis venena porriguntur,
à quibus erat antidotum expectandum? Vri-
nam terribilem irati Dei gemitum non audia-
mus, quem Propheta quidam ſcribit, Propinaba-
tis, inquit, Nazaræis vinum, & Prophetis man-
dabatis, dicentes, Ne prophetis. Ecce ego ſtri-
debo ſubter vos, ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum
fæno. Omnino Chriſtus Deus noſter fuorum ſce-
lere, & patricidio premi videtur, ſic enim pec-
cantes in fratres, in Chriſtum peccamus. Paulus
neque manducare carnes, neque vinum bibere
libenter ſuſcipit, modo fratrum ſaluti conſulat:
nos vino etiam composito fratrum animas eni-
care pergimus, vt lucrum vndecumque rada-
mus. Hæc tota populi Chriſtiani ignominia, ſi-
ue eo, quo diximus, modo, & industria, ſiue
alijs artibus quæ ab alijs piè & fructuoſe exco-
gitatæ ſunt, omnino releganda eſt per publicæ
poteltatis miniſtros, & diligentiffimè danda eſt
opera, vt publicæ ſaltem, atque ſacrilegæ bar-
barorum temulentia, terrore, minis, penæ acer-
bitate, modis omnibus propulſentur. Si enim
ſibi perſuadere debent, nihil neque religionis, ne-
que diſciplinæ in Indorum animos influere poſſe
nifi omnium malorum fons ebrietas obſtruat

Ami 21

1. Cor. 8:
Rom. 14:

CAPVT XXIII.

De Prætoribus Indorum.

AD has igitur diſciplinæ Indicæ ſeueriores
leges exequendas, quoniam & neceſſariæ
Q 4 omnino

248 DE PROCURANDA INDORVM
omnino sunt, & nisi serid in præuicacores ani-
maduertatur, superuacaneus erit labor omnis, ne-
que Sacerdotum est ita ferere pleetere, vt suo lo-
co dicemus, videtur multis, mihi que ipsi perutile
esse præfectos, iudicēse peculiare dare. Cum
enim à curia frequentia que nostrorum Magistra-
rum longius absint, plerāque oppida, nisi suos ipsi
Prætores habeant, quos timeant, quos obseruent,
facile aut delicta latebunt, aut impunita relin-
quentur, crescētque impunitate ipsa quidvis per-
petrandi temeritas. Nam neque sacerdotalis offi-
cij est ista vlscisci, cum præsertim erit aliquid
atrocios vindicandum, neque Patronorum curæ
tuto committi possunt, à quorum potentia, & ini-
uriis, vt defendantur, indigent sæpè publica au-
thoritate. Itaque quod non ita pædem factitati
ceptum est, vt certis Indorum prouinciis sui Præ-
tores designentur, mihi non displicet, modò eo
sint pietatis Christianæ studio præditi, ea animi
moderatione, vt merito religionem omni officio
adiutori videantur. Quorum tamen tanta est pau-
citas, vt vix eluceat, vtrum melius sit nullos Indis
esse rectores, an tales esse, quales permultos cer-
nimus, de quibus dictum videri queat, Quia cog-
nouit multa scelera vestra, & fortia peccata ves-
tra, hostes iusti, accipientes munus, & pauperes
deprimentes in porta. Verum hominis ista sit cul-
pa, non officij. Est enim perquam necessarium,
primum ad legum custodiam, morumque corre-
ctionem, vbi vel bestiali flagitio præ temulentia
peccatum est, vel frater à fratre violatus iniu-
tia, vel ipse summus Deus sacrilega superstitione
offensus. Deinde vt imbecillos à potentioribus

opinatur

tueantur,

tueantur, Satrapas, Curacāque cohibeant, Patro-
nos insolētius se se gerere ne sinant, iniusta, & du-
ra seruitia non ferant. Mox vt disciplinæ ciuili hu-
manoque conuictū affluēfaciant, vt perditorum
Hispanorum Indos deprædantium facem auer-
tant. Postremò, vt quæ erunt publicæ utilitatis
officia ab iis curanda, ne prætermittantur. Atque
eo munere fungentem remunerari par est, idque
iporum Indorū censu persolui non est iniquum.
At illud perspiciendum, an, que Patronis tribu-
ta pendantur, ad ista quoque sufficiant. Ob eam
enim causam solui diximus, quòd Rex tueri sub-
ditos, & iustitia regere debet. Viderint ergo qui
nouis ad ista prætoriana officia pensionibus In-
dos grauidos putant, an satis in tuto Patrono-
rum res sint, qui cum tanta emungant, parum ipsi,
aut nihil ciuilibus administrationis clientibus præ-
stant. Hunc de præfecturis Indicis locum ante-
quam præteruehat, admonendi sunt præfecti ipsi,
ne tam se iudices, quam parentes exhibeant, ne-
que prorsus solita in cæteros seueritate vtantur.
Pueris se potius ludi magistros, quam forenses iu-
dices cogitent. Neque iuris illa stricta norma vbi-
que seruanda, sed strepitu omni remoto, ex æquo &
bono plerumque iudicandum, id quod etiam salu-
tariet edicunt Regiæ leges, quæ scripta, & rescri-
pta ferè adimunt, & pretium, si quo horum opus
sit, accipere vetant. Causas more patrisfamilias
componere, & pro arbitratu agere, sæpe tutius, at-
que commodius, nisi atrox aliquod facinus ac-
cidat, quod rarum est, cum plerāque nugarum,
& puerilium concertationum similia sint. Qua
in re illud viris gragibus vehementer displicere
animaduerti,

250 DE PROCURANDA INDORVM
animaduerti, quòd ab Indis testimonium iurciurando exigitur, cum constet eos facillime peierare, utpote qui, neque ipsius iuramenti vim sentiant, neque veritatis studio tangerentur, sed testimonium eo modo dicant, quo credunt iudici gratissimum fore, aut à primo quoque suæ factionis homine edocti sunt. Hos igitur iurare compellere, & ipsis exitiosum est propter infinita, & quotidiana periuria, & causæ ipsi valde incommodum, cum firmitudo veritatis nulla speretur, Multorum ergo sententia est in Concilio Provinciali edici oportere, ne ab Indis iurisiurandi religio flagitetur, idque lege lata caueri debere. Etenim si pueri & infames à testimonio dicendo, à iuramento interponendo iure arcentur propter iudicij infirmitatem, falsitatisque suspicionem, cur obsecro Indi non longius amandandi sunt, quorum perspecta est plulquam puerilis inconstantia, & veri omnino contemptus? Quod cum experti satis essent Apostolici Inquisitores statuerunt, vt nobis aliquando dixerunt, Indi cuiusvis testimonium non esse pro integro accipiendum, imò ne iuramento quidem vt testem virgendum, sed indicij loco habendum, si quid detulerint, perinde atque à puero quopiam, aut homine semiinsano res diceretur, quod ad inuestigandum quidem moueat, sed ad credendum minimè persuadear. Prouidenter sanè & magna æquitate decretum, vt omnia facti illius tribunalis. Quod si plerisque controuersias nisi iuramento interposito iuxta Paulum Apostolum non posse finiri contenderis, equidem causas ipsorum inter se ordinarias dixi supra velut à ludi magistro potius quam à forensi prætore

In Conc.
Turon.
cap. 34.
Summopere, id
cautum
est.

Hebr. 6.

SALVTE. LIBER III. 251
præatore transigendas. Extraordinarium verò, & atrocius cum quippiam emerferit, lege decernitur, quo ordine agendum sit. Neque enim omnem pedem idem coturnus decet, neque verò leges Romanæ, & sacræ in omni causâ æquè testimonia omnium vel repudiant, vel admittunt.

CAPVT XXIV.

*Mores Indorum Christo non repugnantes
permittendos esse, & de concordia
Prætoris cum Sacerdote.*

CHRISTIANIS moribus, disciplinaque nostra sunt quidem barbari paulatim imbuendi, omnes verò sacrilegæ superstitionis, aut barbaricæ feritatis ritus sensum amputandi: attamen si qua in re illorum mores à religione, & iustitia non discrepant, non existimo facile immutandos, sed patrias, ac gentilitias consuetudines ab æquo non abhorrentes retinendas esse, secundum eas ius dicendum, quemadmodum Indici senatus Regia decreta continent. Qua in re valde peccatur à multis vel propter ignorantiam municipalium obseruationum, vel ob nimium, & præmaturum communicandi nostra feruorem. Hic non morabor Plutarchi philosophi illustre præceptum de gubernanda Rep. apponere. Vertere se ad mores ciuium cognoscendos oportet, atque eorum penitus exploranda, atque tractanda ingenia. Etenim statim mores, & ingenia conari mutare populi,

In Politic.
ca ad
Traianum.

252 DE PROCVRANDA INDORVM
populi, nouisque ea legibus moderari extemplo
velle, non modo non facile, verum ne tutum
quidem omnino est, vt res quæ multo tempore,
& ingentibus viribus indiget. Simile ducit ex
vino perpulchrè, quod initio, bibentis arbitrio
regitur, mox sensim calefaciens hominem com-
mutat, & vertit ad se. Quamobrem multa dissi-
mulanda sunt, nonnulla etiam laudanda: quæ te-
naciùs hærent, & perniciosius laedunt; ea dexte-
ritate quadam in bona similia commutanda. Cu-
ius rei authorem luculentum Gregorium mā-
gnū profero, qui rogatus ab Augustino Anglorum
Archiepiscopo in simili causa, ita scribit Mellito,
Dicite Augustino Episcopo, quod diu mecum
de causa Anglorum cogitans tractaui, videlicet
quia sana idolorum destrui in eadem gente mi-
nimè debeant, sed ipsa quæ in eis sunt idola, de-
struantur; vt dum gens ipsa eadem sana sua non
videt destrui, de corde errorem deponat, &
Deum verum cognoscens, & adorans ad loca,
quæ consuevit familiaris recurrat, Et qui boues
solèe multos in sacrificio dæmonum occidere, de-
bet his etiam de hac re aliqua solemnitas immu-
tari, vt die dedicationis, vel natalitijs Martyrum
tabernacula sibi circa easdem Ecclesias, quæ ex
sanis commutate sunt, de tamis arborum fa-
ciant, & religiosi conuiujs solemnitate cele-
brent. Nec Diabolo iam animalia immolent, sed
ad laudem Dei in esu suo animalia occidant, &
donatori omnium de fatietate sua gratias agat: vt
dum eis aliqua exterius gaudia referuantur ad in-
teriora gaudia consentire facilius valeant. Nam
duris mentibus simul omnia abscindere impossi-
bile

Lib. 10.
Regif.
ep. 71.

bile esse non dubium est: quia is, qui locum sum-
mum ascendere nititur, gradibus vel passibus, non
autem saltibus eleuatur. Cuius etiam document-
ti exemplum profert in Israëlítico populo Ægy-
ptiorum sacrificijs affluente, quem Dominus ab
idolorum cultu renocans, sacrificia vni Deo de
pecudibus offerri imperauit. Quæ eo sunt fusius
repetita, quo perspicua magis res fiat non solum
præcepto Gregorij, verum etiam exemplo de bo-
bus conuiuio maectandis, quos idolis suis sacrificas-
re consueuissent. Quo planè modo conuiuia, &
compotationes aliquando publica permitti bar-
baris possunt, ita dumtaxat vt in foro, quem ad-
modum Ingarum leges habebant, edant & bi-
bant, vbi ebrietatis illa effusio non ita timenda
est, cum testes habeat ac vindice oculos nostro-
rum omnium. Denique quæ concedenda, quæ
toleranda, quæ contra commutanda, aut nullo
etiam modo ferenda sunt, dictabit abundè charitas
Christi cum prudentia moderatione coniuncta.
Superest tantum, vt ciuilem omnem potestatem
admoneamus, vt in administranda Rep. Indo-
rum cum Ecclesiastica germanè coniungatur, sit-
que Prætor Sacerdotis, quod Samuèli Dauid, quod
Hieremiæ Iosias, quod Elaiæ Ezechias, quod Syl-
uestro Constantinus, quod Theodosius Ambro-
sio. Facile quidvis perficietur, si gladius ver-
que consenserit, ac vaginam eandem induerit.
Contra, nihil ita perturbat, labefactat, euerit-
que religionem, motumque doctrinam, ac mu-
ta inter sacrum, profanamque contentio. Scri-
ptum est, Vnus ædificans, & alter destruens, quid
proficit eis nisi labor? Et rursus, Non est disten-
sionis

Eccl. 14.
1. Cor. 14.

1. Cor. 11.
Matth. 18.

1. Cor. 16.

Ephes. 4.
Phil. 2.

tionis Deus, sed pacis, Et alibi, Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesie Dei. Et vae certe est illi, qui vnum scandalizauerit ex his pusillis, qui credunt in Christum. Omnia ergo in charitate fiant, omnia secundum ordinem, omnia in vinculo pacis. Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Non quæ sua sunt, singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum. Et si sunt igitur officia distincta, & neque sacerdotem decet arma tractare, neque iudicem sacrificia offerre, tamen idem animus, mens eadem, idem perducendi omnes ad Christum studium. Itaque sibi mutuo adiumento vt sint, omnibus modis curandum est: atque alter quidem in iis, quæ ad Deum, alter in iis, quæ ad homines magis occupatus vterque Dei oves pascant, & salutem suorum querant, non querentes quod sibi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant.

1. Cor. 10.



DE



DE PROCVRANDA
INDORVM SALVTE.
LIBER QVARTVS.

*Qualem oporteat esse ministrum salutis
Indorum, quibus Præsidij hanc
prosequi debeat.*

CAPVT PRIMVM.

Excellentia Sacerdotalis officij.



QUONIAM omnis sermo diuinus sacerdotalis officij commendatione plenus est, tamen nusquam vel copiosius, vel breuius Euangelici doctoris magnitudinem edocemur, quam vbi ipsum sapientiæ fontem Dominum Iesum Christum audimus nouos suos discipulos alloquentem, atque in his numerosam horum posteritatem instituentem. Vos, inquit, sal terræ, vos estis lux mundi, ita omnem ad virtutem capefendam, ac regnum cœleste obtinendum vim admirabili

Matth. 5.